

Nr 79.

Ankom till riksdagens kansli den 26 april 1932 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I en till riksdagen avlåten, den 12 februari 1932 dagtecknad proposition, nr 142, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen besluta, att den genom förordningarna den 11 september 1885 (nr 55) och den 2 juli 1911 (nr 73) bestämda inlösen av skattefrälseräntor må även efter 1932 års utgång äga rum, därest vederbörande ränteägare, som vill begagna sig av denna inlösen, därom i den ordning, förstnämnda författning stadgar, gör anmälan inom utgången av år 1935.

Beträffande utredningen i ämnet får utskottet hänvisa till åberopade statsrådsprotokollet.

Frälseräntor finnas av huvudsakligen två olika slag, skattefrälseräntor och frälse-skatteräntor. De förra hava uppkommit därigenom, att kronan till någon enskild överlätit sin rätt till den från ett skattehemman utgående räntan. De senare åter hava tillkommit på så sätt, att ägare av frälsehemman antingen avhänt sig jordägenderätten till hemmanet med förbehåll om rätt att för sig och efterkommande av hemmanet åtnjuta viss ränta eller ock, ehuru mindre vanligt, med bibehållande av jordägenderätten till annan upplåtit rätt till viss ränta av hemmanet. Skattefrälseräntorna äro följaktligen med hänsyn till sättet för sin uppkomst av offentligträttslig natur, ehuru de på grund av överlåtelsen från kronan till enskild blivit föremål för privaträttsliga förfoganden. Frälse-skatteräntorna däremot äga jämväl med hänsyn till sitt ursprung privaträttslig karaktär. Denna skillnad i sättet för uppkomsten av de båda slagen av frälseräntor har föranlett, att de åtgärder, som under senare tider vidtagits i ändamål att bringa frälseränteinstitutet att upphöra, beträffande de skilda slagen av räntor inriktats på olika sätt. I korthet uttryckt hava sålunda skattefrälseräntorna i sammanhang med grundskatternas avskrivning blivit föremål för *inlösen* från statsverkets sida, var-

emot frälseskatteräntorna enligt lag den 8 november 1912 genom offentlig myndighets medverkan kunna *avlösas*, därvid kostnaden för avlösningen, som i sin helhet förskjutes av statsmedel, slutligen till huvudsaklig del eller tre fjärdedelar bäres av ägaren till den fastighet, från vilken räntan utgår, och till återstoden, en fjärdedel, av statsverket.

Vidkommande skattefrälseräntorna bestämdes genom förordning den 11 september 1885 (nr 55), att de räntor å skattefrälsehemman, vilka genom köp, byte eller gåva kommit från kronan i enskild persons eller verks, menighets eller inrättnings ägo och icke blivit med jordäganderätten förenade, finge i mån som vederbörande ägare därom framställde anbud, sedan behörig utredning om utskyldernas rätta natur och belopp ägt rum, för statsverkets räkning inlösas. I förordningen meddelades tillika grunder för inlösningsprisets bestämmande m. m. ävensom föreskrift, att vederbörande ägare, som ville begagna sig av den sålunda bestämda inlösen, skulle inom ett år från författningens dag därom hos kammarkollegium eller vederbörande länsstyrelse göra anmälan.

Efter till 1911 års riksdag avlåten proposition (nr 161), som vann riksdagens bifall, meddelades genom förordning den 2 juni 1911 (nr 73) bestämmelse av innehåll, att räntor å skattefrälsehemman, vilka vid något tillfälle före den 1 april 1911 varit med jordäganderätten förenade, finge utan hinder därav inlösas för statsverkets räkning, varigenom sådana räntor alltså likställdes med räntor, vilka icke varit med jordäganderätten förenade.

I enlighet med särskilda riksdagsbeslut har tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor utsträckts, senast enligt kungörelse den 8 april 1927 (nr 95) till utgången av år 1932.

Nämnda kungörelse föranleddes av Kungl. Maj:ts av 1927 års riksdag bifallna proposition nr 38, vari jämväl framlades förslag till ändrade grunder rörande inlösningsprisets bestämmande. I överensstämmelse med detta förslag utfärdade Kungl. Maj:t samma dag, den 8 april 1927, kungörelse (nr 96) av innehåll, att inlösningspriset skall bestämmas till det kapitalbelopp, som erhålles genom att räntorna efter medeltalet av markegångsprisen för de sistförflutna tio åren med tillagd forsellönsersättning av 8 öre kubikfoten för råg och korn och 6 öre kubikfoten för havre kapitaliseras efter 4 procent, därvid dock markegångspris för 1921 och och tidigare år icke skall tagas i beräkning.

För att även i de fall, då ägarna av inlösningsbara skattefrälseräntor icke anmält desamma till inlösen, räntegivarna skulle bli delaktiga av grundskatteavskrivningens förmåner, föreskrevs genom kungörelse den 3 februari 1888 (nr 1), att ägare av skattefrälsehemman, vars ränta, ehuru varande av den i 1885 års förordning avsedda beskaffenhet, icke blivit av statsverket inlost, skulle från och med år 1888 erhålla årlig ersättning av statsmedel. Denna ersättning, som till en början utgjorde 30 procent av räntan och genom lagen den 2 december 1892 angående avskrivning av de

å viss jord vilande grundskatter och vad därmed äger sammanhang bestämdes till så stor del av räntans belopp, som motsvarade det för grundskatteavskrivningen vid varje tid gällande procenttal, utgår efter denna avskrivnings fullbordande med en summa, motsvarande hela den erlagda räntan.

För bestridande av de utgifter, som statsverket enligt det anförda har att vidkännas med avseende å frälseräntorna, äro i riksstaten för innevarande budgetår under sjunde huvudtiteln uppförda särskilda förslagsanslag till inlösen av skattefrälseräntor, till ersättning för skattefrälseräntor samt till avlösning av frälsekatteeräntor. Dessa anslag hava emellertid i statsverkspropositionen till årets riksdag sammanförts under en enda anslagstitel (se sjunde huvudtiteln, punkten 23).

Sedan kammarkollegium anmodats att yttra sig rörande lämpligheten av en utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor även efter utgången av år 1932, har kollegium i skrivelse den 7 september 1931 tillkännagivit, att kollegium — som hade under behandling en undersökning rörande existerande frälseräntor med flera avgifter av fastigheter samt frågan om de åtgärder, som eventuellt borde vidtagas med avseende å desamma — i avbidan på ny lagstiftning i ämnet icke hade något att erinra mot att tiden för anmälan om inlösen utsträcktes med tre år eller till utgången av år 1935.

Departementschefen har i ärendet anført följande:

»Det nuvarande statsfinansiella läget synes göra det mindre lämpligt att nu förverkliga tanken på en tvångsinlösen av de återstående skattefrälseräntorna. Vid sådant förhållande torde förslag böra föreläggas riksdagen allenast om en utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av sådana räntor. Mot den av kammarkollegium föreslagna tidsbegränsningen har jag intet att erinra. Såsom redan antytts, fastställes inlösningspriset enligt nu gällande bestämmelser huvudsakligen med hänsyn till medelmarkgångspriset å spannmål under de sist förflutna tio åren. Någon anledning att föreslå ändring härutinnan torde icke för närvarande föreligga.»

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande proposition har utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 28, inom första kammaren av herr *J. A. Larsson* m. fl. och den andra, nr 47, inom andra kammaren av herr *A. Eriksson* i Toftered m. fl., vari anhållits,

att riksdagen måtte hemställa till Kungl. Maj:t, att förslag skyndsamt framläggas om sådan ändring av gällande bestämmelser rörande inlösning för statsverkets räkning av skattefrälseränta, att rätten att taga initiativ till dylik inlösning utsträckes att gälla jämväl räntegivare, samt

att giltighetstiden för nu gällande bestämmelser rörande inlösen av skattefrälseräntor förlänges med ytterligare fem år.

Till stöd för sitt förslag hava motionärerna anfört följande:

»Frågan om skattefrälseräntornas inlösen från statsverkets sida har ännu icke fullständigt kunnat ordnas, ehuru den ända sedan år 1885 vid upprepade tillfällen varit föremål för Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning och beslut.

Genom förordning den 11 september 1885 bestämdes, att de räntor å skattefrälsehemman, vilka genom köp, byte eller gåva kommit från kronan i enskild persons eller verks, menighets eller inrättnings ägo och icke blivit med jordäganderätten förenade, finge i mån som vederbörande ägare därom framställde anbud, sedan behörig utredning om utskyldernas rätta natur och belopp ägt rum, för statsverket inlösas, varvid även grunder för inlösningspriset bestämdes m. m. fastställdes. År 1911 vidtogs den ändringen, att även räntor å skattefrälsehemman, vilka vid något tillfälle före den 1 april 1911 varit med jordäganderätten förenade, finge utan hinder därav inlösas för statsverkets räkning. Senast vid 1927 års riksdag fattades på förslag av Kungl. Maj:t beslut, att inlösen av skattefrälseräntor må äga rum, därest vederbörande ränteägare därom i föreskriven ordning gör anmälan inom utgången av år 1932.

I skrivelse den 8 maj 1918, nr 198, anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t ville låta utreda på vad sätt ägare av skattefrälseränta kunde av länsstyrelse få uppbära de räntor, till vilka han vore ägare, samt därefter företaga de åtgärder, vartill utredningen kunde föranleda. Ifrågavarande riksdagsskrivelse hade föranletts av en motion, vari framhållits, att den procedur, som för närvarande användes vid uppbörden av ännu av statsverket oinlösta skattefrälseräntor — nämligen att ränteägaren årligen tillställde räntegivaren debetsedel å räntebeloppet i fråga, vilket denne sedermera hade att å utsatt ort och tid kontant gälda, varefter räntegivaren hade att för bekommande av ersättning för vad sålunda utbetalats inlämna den kvitterade debetsedeln till vederbörande lantränteri eller landskontor — vore förenad med avsevärda besvär och kostnader förutom onödig omgång. Kammarkollegium hade i avgivet yttrande anfört, att något annat icke borde åtgöras i motionens syfte än att en anvisning meddelades för räntegivare och räntetagare, att de, om de så önskade, kunde låta avsedda räntelikvid förmedlas av Kungl. Maj:ts befallningshavande i landskontoret. Riksdagen ansåg det emellertid tveaktigt, om något väsentligt stode att vinna genom anlitandet av denna utväg, och fann en allmän förordning i ämnet påkallad för att få till stånd den önskvärda förändringen i uppbördsförhållandena.

Över denna skrivelse avgavs utlåtande av bland andra kammarkollegium, som fann det kunna ifrågasättas, huruvida icke särskilt med hänsyn till olägenheterna för räntegivarna borde tagas i övervägande frågan om vidtagande av åtgärder för skattefrälseräntornas skyndsamma indragning till statsverket. Emellertid hemställde kollegium, att den i riksdagens skrivelse gjorda framställningen ej måtte föranleda annan

åtgärd än att nya bestämmelser utfärdades rörande grunden för beräkning av skattefrälseräntornas inlösningsvärde samt att gällande bestämmelser angående rätt för ränteägaren att taga initiativ till inlösnings för statsverkets räkning av skattefrälseränta utsträcktes att gälla jämväl räntegivare. Tvenne ledamöter förklarade sig finna tiden vara inne, att åtgärder vidtoges för expropriation av kvarvarande skattefrälseräntor. Skrivelsen synes därefter icke ha föranlett någon ytterligare åtgärd från Kungl. Maj:ts sida.

Den 24 oktober 1922 avgåvo kammarkollegium och statskontoret utlåtande angående ändrade bestämmelser för inlösnings av skattefrälseräntor innebärande dels förslag till grunder för lösesummans beräkning dels förslag om inlösen i vissa fall av skattefrälseränta för statsverkets räkning utan föregående anbud av vederbörande ränteägare.

I proposition nr 38, 1927, med förslag till utsträckt giltighet under ytterligare 5 år av förordningarna rörande inlösen av skattefrälseräntor samt nya grunder för beräkning av värde å inlösningsbara frälseräntor uttalade chefen för finansdepartementet, att han i likhet med dem av sina företrädare, vilka haft anledning att behandla förevarande spörsmål ansåge det önskvärt, att de inlösningsbara frälseräntorna snarast möjligt bringades att upphöra. Departementschefen uttalade den förhoppningen att om inlösningstiden utsträcktes med ytterligare 5 år och samtidigt den av kammarkollegium och statskontoret föreslagna höjningen av inlösningspriset genomfördes ränteägarna skulle under denna tid mera allmänt begagna sig av möjligheten till inlösen. För en tvångsinlösnings av alla ännu oinlösta men inlösningsbara skattefrälseräntor, vilken skulle medföra en betydande engångskostnad, lade nu liksom 1924 de statsfinansiella förhållandena hinder i vägen.

Sammanlagda inlösningsbeloppet av ännu återstående skattefrälseräntor kunde icke exakt utredas utan en omfattande och jämförelsevis kostsam utredning men kunde — enligt departementschefen — med ledning av belastningen de senaste budgetåren å anslaget till årlig ersättning för skattefrälseräntor uppskattas till något över en miljon kronor.

Departementschefens förhoppning, att ränteägarna skulle mera allmänt begagna sig av möjligheten till inlösen efter de nya och fördelaktigare grunder, som enligt Kungl. Maj:ts förslag godkändes av 1927 års riksdag, synes icke ha gått i uppfyllelse: huvudparten av de inlösningsbara frälseräntorna kvarstår fortfarande.

Särskilt i Hallands län äro många hemman fortfarande belastade med de s. k. Trippska frälseräntorna, som härröra från tiden omkring 1650 och uppbäras av arvingar till ursprungliga räntetagaren, bosatta utomlands. Räntorna uppsamlas av ett ombud för arvingarna, varefter räntegivarna efter någon tid erhålla medlen återbetalade genom länsstyrelsens försorg, i vissa fall med avdrag för kommissionärsarvoden och porton m. m. Räntegivarna — av vilka många äro småbrukare i knappa ekonomiska

omständigheter — nödgas alltså förskottera räntebeloppen samt få i regel även vidkännas extra kostnader.

Enligt vad som blivit upplyst i denna sak kunna ej heller räntorna genom statsverket utbetalas direkt till räntetagarna, då uppgifter saknas såväl om vilka räntetagarna äro som om de hemman, som belastats av räntorna.

Det torde kunna ifrågasättas, huruvida icke tvångsinlösnings från statens sida nu är enda sättet att på ett tillfredsställande sätt ordna denna fråga.

Enligt vad vi inhämtat, föreligger sedan några år tillbaka en fullständig utredning rörande dylik inlösnings. Även om det finansiella läget nu som vid tidigare tillfällen torde lägga hinder i vägen för en tvångsinlösnings av samtliga inlösningsbara frälseräntor, synes man dock kunna yrka på ett omedelbart genomförande av kammarkollegii hemställan om utsträckning av rätten till initiativ för inlösen att gälla även för räntegivarna. Samtidigt torde giltighetstiden för 1927 års förordning rörande inlösen m. m. böra utsträckas med ytterligare fem år.»

Kungl. Maj:ts förevarande förslag om utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor har utskottet funnit sig böra tillstyrka. Utskottet anser sålunda, att med hänsyn till det nuvarande statsfinansiella läget ett förverkligande av tanken på tvångsinlösnings av återstående skattefrälseräntor icke kan ifrågakomma och den av kammarkollegium föreslagna, av departementschefen förordade tidsbegränsningen har icke givit utskottet anledning till erinran.

*Utskottets
yttrande.*

Vad beträffar det motionsvis framförda yrkandet om hemställan till Kungl. Maj:t, att förslag måtte skyndsamt framläggas om sådan ändring av gällande bestämmelser rörande inlösnings för statsverkets räkning av skattefrälseränta, att rätten att taga initiativ till dylik inlösnings utsträcker att gälla jämväl räntegivare, har utskottet funnit skäl föreligga för en undersökning av denna fråga. Utskottet anser för den skull, att densamma bör så snart ske kan tagas under övervägande av Kungl. Maj:t. Härvid torde ock spörsmålet om förenkling i frälseräntornas utbetalning böra komma under omprövning.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och i anledning av herr J. A. Larssons m. fl. och herr Erikssons i Toftered ovanberörda motioner, I: 28 och II: 47 i förevarande del, besluta, att den genom förordningarna den 11 september 1885 (nr 55) och den 2 juli 1911 (nr 73) bestämda inlösen av skattefrälseräntor må även efter 1932 års utgång äga rum, därest vederböran-

de ränteägare, som vill begagna sig av denna inlösen, därom i den ordning, förstnämnda författning stadgar, gör anmälan inom utgången av år 1935; samt

b) i anledning av samma motioner, såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning om sådan ändring av gällande bestämmelser rörande inlösning för statsverkets räkning av skattefrälseränta, att rätten att taga initiativ till dylik inlösning utsträckes att gälla jämväl räntegivare, samt för riksdagen, så snart ske kan, framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda.

Stockholm den 26 april 1932.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS ANDERSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 77.